

УДК: 342.9 (477)

DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2020-70-1-145-150>

Кондратов Володимир Гарійович,

здобувач

(Донецький юридичний інститут МВС України,
м. Кривий Ріг)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7657-6431>

ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ АВТОРИТЕТУ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ОБ'ЄДНАНЬ ГРОМАДЯН

На основі дослідження концепції об'єкта злочину в статті досліджується родовий об'єкт злочинів проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян. Розглядаються складові родового об'єкта злочинів у досліджуваній сфері. Запропоновано авторське визначення поняття нормальної регламентованої законом діяльності органів державної влади. Родовим об'єктом злочинів, передбачених нормами розділу XV Особливої частини Кримінального кодексу України, запропоновано вважати визначену групу суспільних відносин, що формуються у сфері охорони авторитету й нормальної регламентованої законом діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, будь-яких інших підприємств, установ, організацій, уповноважених фізичних осіб на основі виконання адміністративно-розпорядчих та організаційно-господарчих функцій.

Нормальною діяльністю запропоновано розуміти виконання підприємством, установою, організацією, уповноваженою на те фізичною особою покладених на них обов'язків, обумовлених статутом або відповідними положеннями. Констатовано, що наявна нині назва розділу XV Особливої частини Кримінального кодексу України «Злочини проти авторитету органів державної влади, об'єднань громадян, органів місцевого самоврядування» відображає родовий об'єкт даної групи злочинів.

Ключові слова: родовий об'єкт злочину; класифікація злочинів; авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян.

Постановка проблеми. Проблема об'єкта злочину хоча й не нова, але одна з найважливіших у науці кримінального права. Будь-яке кримінально-правове дослідження проблеми відповідальності за конкретний злочин або групу однорідних злочинів, насамперед, як вихідну позицію, передбачає аналіз об'єкта злочину. У свою чергу, виокремлення та групування злочинів за узагальнюючим їх об'єктом створює сприятливі умови для детального та багатостороннього аналізу певної групи суспільних відносин у конкретній сфері людської діяльності. Однією з таких сфер є авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян, кримінально-правовій охороні якої присвячений розділ XV Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України).

Розвиток національного законодавства у сфері кримінально-правової охорони авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян,

аналіз відповідних наукових досліджень з цієї теми свідчить про те, що виокремленню родового об'єкта цієї групи злочинів та нормативному його відображенню в розділі XV Особливої частини КК України передував довгий шлях наукового пізнання. Однак можна констатувати, що й на теперішній час дослідження родового об'єкта цієї групи злочинів є проблемним та актуальним.

Аналіз дослідження даної проблеми. Необхідно зазначити, що загальні проблеми об'єкта злочину достатньо глибоко й фундаментально досліджені В. К. Глістіним, М. І. Мельником, Б. С. Никифоровим, В. Я. Тацієм, Є. В. Фесенком, Є. О. Фроловим, М. І. Хавронюком та іншими правниками. Дослідженню об'єкта злочинів проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян присвячені роботи С. В. Бабаніна, В. І. Борисова, С. В. Гізімчука, В. О. Глушкова, Я. В. Матвійчук, В. А. Мисливого та інших вчених. Проте питання встановлення родового об'єкта злочинів проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян залишається малодослідженим.

Мета статті. Тому метою запропонованої статті є встановлення родового об'єкта злочинів проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян.

Виклад основного матеріалу. Насамперед зазначимо, що протягом багатьох років у науці радянського кримінального права було загально визнаним, що об'єкт злочину – це суспільні відносини, на які посягає злочин, завдаючи їм певної шкоди, і які знаходяться під охороною закону про кримінальну відповідальність. Останніми роками ця позиція піддається критиці [11, с. 147].

Не вступаючи до дискусії щодо переваг та недоліків концепцій «об'єкт злочину – суспільні відносини», «об'єкт злочину – порядок суспільних відносин», «об'єкт злочину – суб'єктивні права», «об'єкт злочину – блага», «об'єкт злочину – інтереси» тощо, слід погодитися з П. П. Андрушком, який справедливо зазначає, що жодна з них не може вважатись єдиною правильною («істиною в останній інстанції»), кожна з них має право на існування, оскільки має як позитивні, об'єктивно безспірні моменти, так і спірні чи неприйнятні моменти, перш за все з методологічної точки зору [1, с. 46].

У теорії кримінального права розроблено різні підходи до класифікації об'єкта злочину. Найпоширенішою серед наявних у літературі є трьохступенева класифікація «по вертикалі». У ній розрізняють загальний, родовий та безпосередній об'єкти злочину. Виходячи з положень концепції «об'єкт злочину – суспільні відносини», загальний об'єкт злочинів визначається як уся сукупність суспільних відносин, які охороняє кримінальне законодавство; під родовим об'єктом злочинів розуміють суспільні відносини, на які посягає певна група злочинів; під безпосереднім – суспільні відносини, на які посягає конкретне злочинне діяння [13, с. 81–82].

Як справедливо зазначає В. Я. Тацій, цей розподіл має важливе теоретичне й практичне значення, оскільки дозволяє з'ясувати сутність об'єктів злочинів, а також відносин, що охороняються кримінальним законом, визначити дію об'єкта на розвиток кримінального законодавства, сприяє здійсненню практики застосування чинних кримінально-правових норм [14, с. 78]. Учений указує, що під родовим (груповим) об'єктом розуміють об'єкт, що охоплює певне коло тотожних або однорідних за своєю соціально-політичною й економічною сутністю суспільних відносин, які повинні охоронятись єдиним комплексом взаємопов'язаних кримінально-правових норм [14, с. 85].

Для того, щоб бути поєднаними в одному розділі Особливої частини КК України, об'єктам усіх складів злочинів, що входять до цього розділу, мають бути властиві узагальнюючі їх риси – родові ознаки.

При визначенні родового об'єкта злочинів, передбачених у XV розділі Особливої частини чинного КК України, згадаємо й те, що у Кримінальному кодексі 1960 року глава, яка об'єднувала відповідні норми, мала назву «Злочини проти порядку управління», і тра-

диційно родовим об'єктом щодо групи злочинів, розміщених у ній, визнавався саме порядок управління. Взагалі, у науці кримінального права щодо визначення родового об'єкта злочинів, про які йдеться, можна виділити декілька етапів.

Перший етап пов'язаний із трактуванням родового об'єкта в КК РРФСР 1926 р. та УРСР 1927 р. На той час визначення як особливо небезпечних, так і так званих «інших злочинів проти порядку управління» давалось у ст. 15 «Положення про злочини державні». У цьому визначенні вказувалося, що злочином проти порядку управління визнається «будь-яке діяння, яке хоч і не було безпосередньо спрямованим на повалення Радянської влади та Робітниче-Селянського Уряду, проте призводить до порушення правильної діяльності органів управління або народного господарства...». Тому більшість криміналістів вважали, що родовий об'єкт злочинів проти порядку управління – це нормальна діяльність радянського державного та громадського апарату, тобто повністю ототожнювали його з родовим об'єктом посадових злочинів. Розмежування між цими групами проводили лише за суб'єктом злочину – посадова особа в посадових злочинах і приватна – у злочинах проти порядку управління. При посадових злочинах посягання здійснюється «зсередини» апарату, а при злочинах проти порядку управління – «ззовні». Наприклад, М. І. Загородніков писав, що злочином проти порядку управління визнається різного роду діяльність, яка порушує нормальну роботу органів влади, органів управління. Інші злочини проти порядку управління за об'єктом надзвичайно близькі до посадових злочинів [4, с. 6–7]. Цю точку зору відстоював також В. Ф. Кириченко [5, с. 18].

У 70-ті рр. ХХ сторіччя окремі науковці спробували визначити родовий об'єкт злочинів проти порядку управління як групу суспільних відносин, які відрізняються від родового об'єкта посадових злочинів. Так, виходячи з того, що у сфері управлінської діяльності складаються різні відносини, П. П. Осипов указав, що посадові злочини посягають саме на ті відносини, які існують між посадовими особами та органами управління. Родовий же об'єкт злочинів проти порядку управління утворюють управлінські відносини між посадовими особами і громадянами. Це субординаційні відносини, які носять владний характер. Вони виникають у процесі здійснення органами управління організаційно-розпорядчих функцій і вимагають підпорядкування, управлінської дисципліни від громадян [8, с. 405–407].

Нарешті, наступний етап у визначенні родового об'єкта групи злочинів, про які йдеться, пов'язаний з тим, що в КК України 2001 р. законодавець назвав розділ, у якому збережено більшість посягань, які раніше визначалися як злочини проти порядку управління, «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян». Така назва викликала ряд дискусій щодо її коректності, що дало новий поштовх для розвитку вчення про родовий об'єкт відповідної групи злочинів, про співвідношення понять «управлінська діяльність» або «порядок управління» та «авторитет суб'єктів управління».

Ще до прийняття КК України 2001 року С. Д. Шапченко, оцінюючи проект, поданий Кабінетом Міністрів до Верховної Ради України, зауважив, що цей проект містить не один, а два розділи, у яких зосереджені норми, що передбачають відповідальність за злочини проти порядку управління. Це розділ XIV «Злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації» та розділ XV «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян». С. Д. Шапченко писав: «Тим самим порядок управління як цілісний об'єкт кримінально-правової охорони за цим проектом втрачає статус єдиного родового об'єкта певної групи злочинів. Такий підхід видається не зовсім виправданим, зокрема тому, що назва розділу XV за своїм змістом не охоплює зміст окремих норм, що до нього включені, наприклад норми про відповідальність за пошкодження ліній зв'язку, норми про відповідальність за викрадення або пошкодження документів, штампів, печаток» [7, с. 639].

Більшість науковців, які досліджували злочини проти порядку управління, вважають авторитет безпосереднім об'єктом низки злочинів. Так, В. Д. Меньшагін писав, що публічна образа представника влади під час виконання ним службових обов'язків може викликати послаблення авторитету органів влади. Протидія представникові влади виконати покладені на нього обов'язки, особливо в разі застосування насильства над представником влади, може принижувати авторитет того чи іншого органу влади [12, с. 390–391]. Аналогічно В. І. Василенко, характеризуючи об'єкт образи працівника міліції або народного дружинника (ст. 189¹ КК 1960 р.), визначав авторитет органів міліції й народних дружин основним об'єктом, а авторитет їх представників – додатковим об'єктом злочину [2, с. 27]. В. О. Навроцький серед відносин управління виділяє й ті, які забезпечують авторитет органів управління. До злочинів, які посягають на авторитет органів управління, він відносив: глум над державною символікою (ст. 187² КК 1960 р.); самовільне присвоєння влади або звання посадової особи (ст. 191 КК 1960 р.); самоуправство (ст. 198 КК 1960 р.); примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань (ст. 198² КК 1960 р.); захват державних або громадських будівель чи споруд (ст. 187⁵ КК 1960 р.) [9, с. 574]. С. Д. Шапченко зазначає про авторитет як додатковий об'єкт лише щодо самовільного присвоєння влади або звання посадової особи (ст. 191 КК 1960 р.) [7, с. 662]. М. Й. Коржанський визначає авторитет лише як безпосередній об'єкт при вчиненні окремих злочинів, передбачених у розділі XV Особливої частини КК України, наприклад публічної наруги над державними символами [6, с. 398]. При цьому чітко визначеної позиції, пояснення, чому, наприклад, злочин, передбачений ст. 347 КК України – умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу – посягає на нормальне функціонування правоохоронних органів, а безпосереднім об'єктом злочину, про який йдеться у ст. 352 КК України – умисне знищення чи пошкодження майна службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок – тобто ідентичного посягання, є авторитет органів державної влади, місцевого самоврядування та об'єднань громадян, Л. В. Дорош не дає. На думку І. І. Давидович, авторитет органів управління може виступати як єдиний безпосередній об'єкт окремих злочинів, склади яких передбачені, зокрема, статтями 338, 356 КК України. У деяких випадках авторитет може виступати компонентом такого об'єкта, наприклад при вчиненні посягань, передбачених ст. 342, 343 КК України тощо [3, с. 228].

Отже, у науковців немає єдності не тільки у визначенні поняття «авторитет органів державної влади, місцевого самоврядування та об'єднань громадян», а й у тому, як співвідноситься це поняття з поняттям «управлінська діяльність». Як бачимо, деякі вчені взагалі не розмежовують ці поняття (Л. В. Дорош), деякі вважають авторитет складовою або необхідною умовою управлінської діяльності (П. П. Осипов, В. І. Осадчий).

На нашу думку, управлінська діяльність неможлива без авторитету владних структур. Вказівки та розпорядження компетентних органів і посадових осіб повинні виконуватися беззастережно, і такий стан може забезпечуватися або шляхом примусу, або переконанням. В останньому випадку дотримання дисципліни, порядку ґрунтується саме на беззаперечному авторитеті органів управління. Ми вважаємо, що при вчиненні злочинів, передбачених нормами розділу XV Особливої частини КК України, відбувається посягання на авторитет владних органів, а через авторитет – і на діяльність цих структур. При цьому авторитет, як сукупність різноманітних форм підпорядкування, підкорення людей, соціальних груп, класів різним соціальним нормам, правилам, є одним із засобів організації суспільного й державного життя, підтримання порядку в суспільстві.

Висновки. Виходячи з викладеного, ми пропонуємо родовим об'єктом злочинів, передбачених нормами розділу XV Особливої частини КК України, вважати визначену групу суспільних відносин, що формуються у сфері охорони авторитету й нормальної регламентованої законом діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, будь-яких інших підприємств, установ, організацій, уповнова-

жених фізичних осіб на основі виконання адміністративно-розпорядчих та організаційно-господарчих функцій.

Нормальну діяльність, на наш погляд, слід розуміти як виконання підприємством, установою, організацією, уповноваженою на те фізичною особою покладених на них обов'язків, обумовлених статутом або відповідними положеннями. Отже, вважаємо, що наявна нині назва розділу XV Особливої частини Кримінального кодексу України «Злочини проти авторитету органів державної влади, об'єднань громадян, органів місцевого самоврядування» відображає родовий об'єкт даної групи злочинів.

Список використаних джерел

1. Андрушко П. П., А. А. Стрижевська. Злочини у сфері службової діяльності: Кримінально-правова характеристика : навчальний посібник. Київ : Юрисконсульт, 2006. 342 с.
2. Василенко В. І. Радянське кримінальне право. Частина Особлива. Вип. 3. Київ : Вид-во Київського ун-ту, 1967. 92 с.
3. Давидович І. І. Кримінально-правова охорона представників влади і громадськості, які охороняють правопорядок : дис. кандидата юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» Київ, 2007. 238 с.
4. Загородников Н. И. Иные преступления против порядка управления. Учебное пособие для слушателей факультета заочного обучения. Москва : Изд-во Высшей школы МВД СССР, 1957. 51 с.
5. Кириченко В. Ф. Преступления против порядка управления : учеб. пособие. Москва, 1970. 72 с.
6. Коржанський М. Й. Кримінальне право і законодавство України. Частина Загальна : курс лекцій. Київ : Атіка, 2001. 432 с.
7. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник для студентів юрид. вузів і фак. / Г. В. Андрусів та інші; за редакцією П. С. Матишевського та інших. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 896 с.
8. Курс советского уголовного права. У 5 т. Т. 4. Часть Особенная / Н.А. Беляев и др.; отв. ред. Н. А. Беляев. Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1978. 557 с.
9. Навроцький В. О. Кримінальне право України. Особлива частина : курс лекцій. Київ : Т-во «Знання», КОО, 2000. 771 с.
10. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 6-те вид., переробл. та доповн. / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ : Юридична думка, 2009. 1236 с.
11. Наумов А. В. Российское уголовное право (Общая часть) : курс лекцій. Москва : БЕК, 1996. 549 с.
12. Пионтковский А. А., Меньшагин В. Д., Чхиквадзе В. М. Курс советского уголовного права. Особенная часть. Т. 2. Москва : Госюриздат, 1959. 320 с.
13. Савченко А. В., Кузнєцов В. В., Штанько О. Ф. Сучасне кримінальне право України : курс лекцій. 2-е вид., виправ. та доповн. Київ : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2006. 636 с.
14. Таций В. Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве. Харьков : Вища школа, 1988. 184 с.

References

1. Andrushko, P. P. (2006). Zlochyny u sferi sluzhbovoi diialnosti: Kryminalno-pravova kharakterystyka : navchalnyi posibnyk [Service crimes: Criminal characteristics : textbook]. K.: Yuryskonsult. 342 s. [in Ukrainian].
2. Vasylenko, V. I. (1967). Radianske kryminalne pravo. Chastyna Osoblyva. Vyp. 3. [Soviet criminal law. Part Special]. K.: Vyd-vo Kyivskoho un-tu. 92 s. [in Ukrainian].
3. Davydovych, I. I. (2007). Kryminalno-pravova okhorona predstavnykiv vlady i hromadskosti, yaki okhoroniaiut pravoporiadok: dys. kandydata yuryd. nauk: 12.00.08 «Kryminalne pravo ta kryminolohiia; kryminalno-vykonavche pravo» [Criminal Law Protection of Law Enforcement Representatives: Dis. candidate jurid. Sciences : 12.00.08 «Criminal Law and Criminology; criminal law»]. K. 238 s. [in Ukrainian].
4. Zagorodnikov, N. I. (1957). Inye prestupleniya protiv poryadka upravleniya. Uchebnoe posobie dlya slushatelej fakul'teta zaochnogo obucheniya [Crimes against the order of management: Textbook. allowance]. M. : Izd-vo Vyshej shkoly MVD SSSR, 1957. 51 s. [in Russian].

5. Kirichenko, V. F. (1970). Prestupleniya protiv poryadka upravleniya: Ucheb. Posobie [Crimes against the order of management: Textbook. allowance]. M. 72 s. [in Russian].
6. Korzhanskyi, M. I. (2001). Kryminalne pravo i zakonodavstvo Ukrainy. Chastyna Zahalna: Kurs lektzii [Criminal law and legislation of Ukraine. Part General: Lecture Course]. K.: Atika. 432 s. [in Ukrainian].
7. Kryminalne pravo Ukrainy: Osoblyva chastyna : pidruchnyk dlia studentiv yuryd. vuziv i fak. Za redaktsiieiu P.S. Matyshevskoho ta inshykh [Criminal law of Ukraine: Special part: textbook for students of law schools and faculties]. K. : Yurinkom Inter, 1999. 896 s. [in Ukrainian].
8. Kurs sovetskogo ugolovnoho prava: V 5 t. T. 4. Chast' Osobennaya. Otv. red. N.A. Belyaev [The course of Soviet criminal law: In 5 volumes T. 4. Part Special]. L. : Izd-vo LGU. 1978. 557 s. [in Russian].
9. Navrotskyi, V. O. (2000). Kryminalne pravo Ukrainy. Osoblyva chastyna: Kurs lektzii [Criminal law of Ukraine. Special part: Lecture course]. K.: T-vo "Znannia", KOO. 771 s. [in Ukrainian].
10. Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. 6-te vyd., pererobl. ta dopovn. Za red. M. I. Melnyka, M.I. Khavroniuka [Scientific and practical commentary of the Criminal Code of Ukraine. 6 species., Recast. and additions Edited by MI Melnika, MI Khavroniuk]. K. : Yurydychna dumka, 2009. 1236 s. [in Ukrainian].
11. Naumov, A. V. (1996). Rossijskoe ugolovnoe pravo (Obshchaya chast'): kurs lekcij [Russian Criminal Law: General: Lecture Course]. M. : BEK. 549 s. [in Russian].
12. Piontkovskij, A. A. Men'shagin, V. D., CHkhikvadze, V. M. (1959). Kurs sovetskogo ugolovnoho prava. Osobennaya chast'. T. 2 [The course of Soviet criminal law. The special part. T. 2]. M. : Gosyurizdat. 320 s. [in Russian].
13. Suchasne kryminalne pravo Ukrainy : kurs lektzii. A. V.Savchenko, V. V. Kuznietsov, O. F. Shtanko. 2-e vyd., vyprav. ta dopovn. [Modern criminal law of Ukraine: course of lectures]. K. : Vyd. PALYVODA A. V., 2006. 636 s. [in Ukrainian].
14. Tacij, V. YA. (1988). Ob"ekt i predmet prestupleniya v sovetskom ugolovnom prave [The object and subject of a crime in Soviet criminal law]. Har'kov : Vishcha shkola. 184 s. [in Russian].

Kondratov Volodymyr,

aspirant

(Donetsk Law Institute, MIA of Ukraine, Kryvyi Rih)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7657-6431>

OBJECT OF CRIMES AGAINST AUTHORITY OF STATE POWER, LOCAL SELF-GOVERNMENT BODIES AND ASSOCIATIONS OF CITIZENS

Based on the research concept of the object offense in article examines the generic object offenses against the authority of state bodies, local authorities and associations. We consider the generic components of the object crimes in the investigated area. The author definition of normal regulated by the law of the state authorities. It is proposed to consider a specific group of public relations formed in the sphere of protection of authority and normal activities of state authorities, local governments, associations of citizens, any other enterprises, institutions, organizations authorized by physical persons as a generic object of crimes stipulated by the provisions of Section XV of the Special Part of the Criminal Code persons based on the performance of administrative and managerial and organizational and economic functions. It is proposed that normal activity be understood as the fulfillment by an enterprise, institution, organization authorized by an individual of the duties assigned to them, stipulated by the charter or relevant provisions. It is stated that the current title of Section XV of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine "Crimes against the authority of state authorities, associations of citizens, local governments" reflects the generic object of this group of crimes.

Key words: *generic object of the crime; classification of crimes; the authority of state agencies, local governments and associations.*

Надійшла до редколегії 25.02.2020